

راهی به سوی سیستم‌های اطلاعات مدیریت

از: محمد ظاهری

- بسته‌های نرم‌افزاری، به دلیل تولید انبوه اصولاً قادر به پشتیبانی نیازهای اختصاصی نیستند.
- در کشور ما، فعالیت‌های مشاوره‌ای از اهمیت زیادی برخوردار نیست.
- زمانبندی بودن پروژه در کشور ما، به دلیل بی‌ثباتی نیازهای اطلاعاتی، پروژه را با رسک و خطرات اساسی مواجه می‌سازد.

در حالی است که منطقاً امکان طراحی یکپارچه درمورد بسته‌های نرم‌افزاری مختلف (به دلیل طراحی منفک آنها) وجود ندارد. طراحی یکپارچه به این مفهوم است که کلیه سیستم‌ها به عنوان جزء لاینک MIS به شمار روند و بدون آنکه کاربر نقشی داشته باشد، سیستم‌ها بر روی یک‌پارچه اطلاعاتی یکدیگر بتوسند و از بانک اطلاعاتی یکدیگر بخواهند. فقدان یکپارچگی در بسته‌های نرم‌افزاری، باعث می‌شود استفاده از آنها همراه با مسائل زیر باشد:

- * بطورکلی امکان کنترل به متوجه چلوگیری از خطای کاربر فراهم نمی‌شود، زیرا عده‌ای این کنترلها با استفاده از اطلاعات سایر زیرسیستم‌ها می‌تواند اعمال گردد.
- * افزونگی کنترل نشده اطلاعات که می‌تواند منجر به مغایرت در داده‌ها گردد.

درخصوص برقراری ارتباط بین بسته‌های نرم‌افزاری خود به عمل آورده‌اند. بکارگیری بسته‌های نرم‌افزاری در سازمانهای بزرگ دارای مزايا و معایب است که به آن اشاره می‌گردد:

- * مزايا بسته‌های نرم‌افزاری پیش از سرعت در دسترس قرار می‌گيرند.
- * از آنجايي که کاربر برنامه آماده را بررسی و سپس خريباري می‌کند، لذا عموماً بکارگيری و بهره‌برداري از بسته‌های نرم‌افزاری از نظر سازمانی با مسائل كمتري روبorst.

- * بسته‌های نرم‌افزاری به دلیل تولید انبوه، عموماً از قیمت‌های نازلی برخوردار و از این جهت مقرون به صرفه هستند.

- * بسته‌های نرم‌افزاری دائمآ تحت بررسی و بهبود می‌باشند و معمولاً به مرور زمان نسخه‌های بهتری از سوی تولیدکننده عرضه می‌گردد. اين پويابی درمورد پروژه‌های خاص منظوره به چشم نمي خورد.

- * بسته‌های نرم‌افزاری به دلیل تولید انبوه و امكان سرمایه‌گذاري بيشتر معمولاً در مقایسه با سیستم‌های خاص منظوره از تسهیلات بيشتری برخوردارند.

- معایب بکارگیری بسته‌های نرم‌افزاری در سازمانهای بزرگ

از آنجايي که مساله مورد بررسی در اين نوشتار، رسيدن به MIS در سازمان‌های بزرگ است باید بتوان بسته‌های نرم‌افزاری مختلفی را برای سیستم‌های مختلف بکار گرفت و اين

انجعات اطلاعات را باید مهمترین حادثه صنعتی قرن بیستم دانست که سایر عرصه‌های صنعت را تحت الشاع خود قرار داده است. در دنيا رقابتی امروز، اطلاعات، همتراز سرمایه و تیروی انسانی، در شمار عوامل تولید و به عنوان مهمترین مزیت نسبی بینگاههای اقتصادی محسوب می‌گردد. در همین راستا، سیستم‌های اطلاعات مدیریت (MIS) در کشورهای پیشرفته صنعتی از سالها پیش و در کشور ما طی سال‌های اخیر مورد توجه خاص مدیران قرار گرفته است. سیستم‌های اطلاعات مدیریت نه تنها با حذف عملیات تکراری در واحدهای مختلف باعث تسهیل و تضیین صحت عملیات می‌گرددند، بلکه با در اختیار گذاشتن اطلاعات طبقه‌بندی شده و تحلیلی، مدیران عالی را در برنامه‌ریزی و اتخاذ تصمیم مناسب و به موقع پشتیبانی می‌کنند.

هنگامی که يك سازمان با ابعاد بزرگ، بکارگیری سیستم‌های اطلاعات مدیریت را در دستور کار قرار می‌دهد راههای مختلفی پیش‌روی اوست. در این نوشتار با تشریح این روشها و بررسی نقاط قوت و ضعف هر يك، بکارگیری سیستم جامع به عنوان يك راه حل اصولی پیشنهاد شده است که از جهات مختلف با شرایط کنونی کشور تناسب دارد.

۱ - بسته‌های نرم‌افزاری
بسته نرم‌افزاری، برنامه آماده‌ای است که بعفور تکثیر گردیده و به فوریت قابل نصب و بهره‌برداری است. درمورد سازمانهای با ابعاد بزرگ که موضوع این نوشتار است سیستم‌های متعددی موردنیاز است، که برای هریک باید بسته نرم‌افزاری جداگانه‌ای بکار گرفته شود و از آنجا که ارتباط بین سیستم‌ها ضروری است، در اکثر موارد شرکت‌های تولیدکننده پیش‌بینی لازم را

* یکی از ویژگی‌های مهم یک سیستم جامع، که به عنوان پردازش تراکنش شناخته می‌شود، آن است که در صورتی که عملیات به صورت ناخواسته متوقف گردد، سیستم باید تدبیر لازم را درمورد عملیات ناتمام درنظر گرفته باشد تا مغایرتی در اطلاعات زیر سیستم‌ها ایجاد نگردد و این درگرو طراحی یکپارچه سیستم‌هاست و طبیعتاً درمورد بسته‌های نرم‌افزاری ممکن نیست.

* بسته‌های نرم‌افزاری، به دلیل تولید انبوه، اصولاً قادر به پشتیبانی نیازهای اختصاصی نیستند.

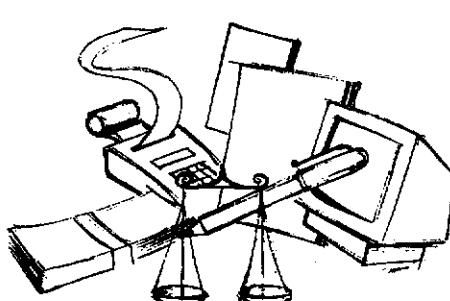
* طراحی منفک بسته‌های نرم‌افزاری باعث می‌شود تسهیلاتی از قبیل امکان بازخوانی اطلاعات سایر زیرسیستم‌ها یا امکان صدور اتوماتیک سند را که یک نرم‌افزار یکپارچه بطور معمول در اختیار قرار می‌دهد، فراهم نسازد.

* بسته‌های نرم‌افزاری به دلیل فقدان طراحی یکپارچه، قادر به استخراج گزارش‌های تحلیلی و مدیریتی نیستند.

۲ - جزایر اطلاعاتی

یکی دیگر از راه حل‌های تقریباً منسخ، استفاده از جزایر اطلاعاتی است، به این مفهوم که قسمت‌های مختلف یک سازمان مستقل امور داده شرکت نمایند، هر کدام مسئول این شرایط خاص اقتصاد بعد از جنگ و ضرورت سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی و با اولویت سیار بالا، وضعیت سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مشاوره‌ای و منجره ملتهات انجومنت اینفورماتیکی چه میزان اسفبار می‌تواند باشد.

سه‌مترین تاثیر فقدان سرمایه‌گذاری در نرم‌افزار، خامی و آکنده از خطا بودن فعالیت‌ها در این صفت است و بدیهی است تحت این شرایط، هزینه اجرای پروژه‌های اتوماسیون بهشدت افزایش می‌یابد، خصوصاً آنکه نرم‌افزار صنعتی است که با پیشرفت پروژه، هزینه تصحیح خطأ به صورت چشمگیری افزایش یافته و متناسبه در کشور ما (یا به دلیل فقدان سرمایه‌گذاری کافی) معمولاً تا انتهای پروژه و زمان بهره‌برداری، خطای سیستم در طراحی یا برنامه‌سازی آشکار نمی‌گردد. بنابراین بدیهی است در عمل خدمات نرم‌افزاری درمورد سیستم‌های با ابعاد بزرگ، در مقایسه با سایر خدمات، گران و در عین حال باکیفیت نه چندان مطلوب ارائه می‌گردد.

باید تاکید کرد که یکی از اصلی ترین علل بروز خطأ، شکل ارتباط کارفرما و پیمانکار در پروژه‌های اتوماسیون است که ماهیتاً مخدوش است و عمل وظائف خود را از دیگری توفع می‌کنند. برای پیشگیری از بروز آن، باید در مطالعات اولیه امکان‌سنجی و مقادیر قرارداد دقت‌های لازم را بکار بست که متناسبانه در این زمینه نیز تخصص و تجربه قابل توجهی در کشور وجود ندارد.

• زمانبر

یک پروژه اتوماسیون، خصوصاً اگر ابعاد سازمان بزرگ باشد، پروژه‌ای زمانبر است چرا که باید اطلاعات متنوعی استخراج و توسط گروه‌کاری جمع‌بندی گردد. فشارهای اداری جهت کوتاه‌کردن دوره پروژه، می‌تواند منجر به افزایش خطأ گردد که بسیار نامطلوب و خطرآفرین است.

زمانبر بودن پروژه در کشور ما، به دلیل بی‌ثباتی نیازهای اطلاعاتی، پروژه را با ریسک و خطرات اساسی مواجه می‌سازد.

• مقاومت‌های سازمانی

اجرای یک پروژه اتوماسیون، مستلزم مشارکت نزدیک کاربران و مجریان پروژه در کلیه مراحل تحلیل، طراحی، پیاده‌سازی و راهاندازی است که به دلایل مختلف این مشارکت به نحو مطلوبی انجام نمی‌گیرد و به همین جهت به هنگام بهره‌برداری، با مقاومت کاربران روبرو می‌شود خصوصاً اگر کاربران وجود MIS را به معنی از دست دادن موقعیت شغلی یا تنزل موقعیت سازمانی خود بدانند یا از ناتوانی خود در بکارگیری آن واهمه داشته باشند.

• روش‌های غیراصولی

مجریان پروژه‌های اتوماسیون، در عمل معمولاً با این مشکل مواجه می‌شوند که کارفرما، برای فعالیت‌های جاری خود از روش‌هایی استفاده می‌کند که براساس اصول حرفة‌ای تنظیم نشده است. واضح است که تحلیل و شناخت روش‌های غیراصولی چه میزان وقت‌گیر است و مکانیزه کردن آن با چه مسائلی می‌تواند روبرو باشد، خصوصاً اگر روش‌های مزبور، از ثبات لازم نیز برحوردار نباشد و مدیران عالی یا میانی نیز به دلیل خاصیت انعطاف‌پذیری این روشها، علاقمند به حفظ آن باشند و زیر بار محدودیت‌های ناشی از سیستم‌های منسجم و انعطاف‌ناپذیر مکانیزه نروند.

* ابزار توسعه

در سیستم‌های اطلاعاتی با ابعاد بزرگ، مساله بستر نرم‌افزاری و ابزار توسعه باید پس از بررسی جوانب مختلفی از قبیل سرعت، امنیت، امکانات پشتیبانی فنی و غیره انتخاب گردد که این موضوع معمولاً با دقت کافی انجام نشده، باعث منگشت پردازی شود. در عمل مشکلات فراوانی وجود آید و حتی منجر به شکست پروژه گردد. باید دقت شود که ریشه این مشکل نیز در فقدان متخصصان با تجربه و عدم دسترسی به مراکز علمی و تخصصی است و متأسفانه اظهارنظرهای موجود براساس مشاهدات نه‌چندان عمیق و برخی شنیده‌ها یا نوشته‌های سطحی در مجلات است که طبیعتاً اعتبار چندانی ندارد.

* فقدان نظارت

نظارت ضعیف کارفرما در طول پروژه، باعث انشای خطا و غایرکارآمدی نرم‌افزار می‌شود و کارفرمایان معمولاً برای گریز از مستولیت آن، در قرارداد، بندهای را می‌گنجانند که مستولیت این موضوع را متوجه پیمانکار نماید و پیمانکار نیز متقابلاً با بکارگیری برخی ترفندها، مستولیت را متوجه کارفرما ساخته و در این شرایط تنها دستاوردهای کارفرمایان را حاصل است که معمولاً به دلیل فقدان یک قرارداد جامع الشرائط، اختلاف تبدیل به گره کوری می‌شود که به آسانی قابل گشودن نیست.

ریشه اصلی نظارت ضعیف کارفرمایان، استخدام کارشناسان و مشاوران ضعیف است که کارفرمایان به مظور صرفه‌جویی در هزینه‌ها بکار می‌گیرند ولی درنهایت هزینه‌های بسیار سنگین تری را به ایشان تحمیل می‌کنند.

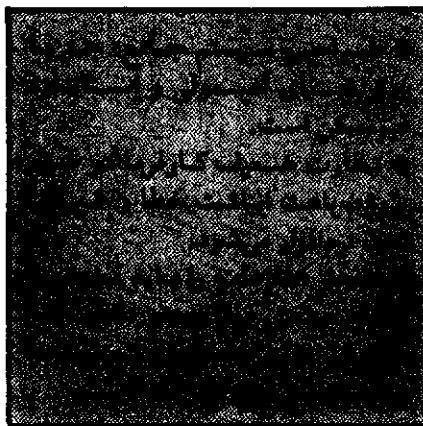
در مجموع تعریف و اجرای پروژه‌های خاص منظوره گرچه یک راه حل اساسی برای دستیابی به سیستم‌های اطلاعات مدیریت است ولی در کشور ماعملی زمانبر و نه‌چندان مقرر به صرفه به حساب می‌آید.

۴ - سیستم جامع

تبیه و بکارگیری سیستم‌های جامع راه حل بسیار مطمئن جهت وصول به یک MIS کارآمد و مطلوب در سازمان‌هاست و اگر سیستم جامع مناسب با نیازهای آنها وجود داشته باشد، باید غنیمت شمرده شود.

* سیستم جامع چیست؟

سیستم جامع، یک نرم‌افزار یکپارچه اطلاعات مدیریت است که به منظور ارضای

* جذب سیستم جامع برای یک سازمان به مراتب آسانتر از جذب نرم‌افزارهای خاص منظوره است.

* سیستم جامع در مقایسه با پروژه‌های خاص منظوره از قیمت نازلتی برخوردارند.

* سیستم جامع مانند بسته‌های نرم‌افزاری رو به بهبود است و مرتبأ نسخ کامل تری به بازار عرضه می‌گردد.

* سیستم جامع، کلیه ویژگی‌های موردنبیاز در یک MIS از قبیل یکپارچگی، امنیت و کنترل اطلاعات را تأمین می‌کند.

* از مسائل بسیار پیچیده و پرهزینه در اجرای پروژه‌های خاص منظوره، شناسایی روش‌های جاری سازمان است که در اکثر موارد نیز بهینه نیستند. بکارگیری سیستم جامع نه تنها منجر به تشییب روش‌های مناسب‌تر می‌گردد بلکه از تحمیل بار مالی سنگین شناسایی روش‌های غیربهینه جاری به سازمان جلوگیری می‌کند.

● گزارش از یک تجربه

مرور یک تجربه موفق در زمینه توسعه سیستم جامع و بکارگیری آن توسط برخی شرکت‌های بزرگ تولیدی، می‌تواند در این خصوص، مفید باشد.

در شهریور سال ۱۳۷۳ شرکت «ستدپرداز» اقدام به مطالعه و تحلیل نیازهای اطلاعاتی و عملیاتی شرکت‌های تولیدی با اندازه‌های نسبتاً بزرگ کرد. مطالعه مزبور مسائل مالی، اداری و بازارگانی را زیرپویش قرار می‌داد. در یک دسته‌بندی اولیه مجموعه این نیازها در قالب سیستم‌های زیر شناسایی گردید:

- سیستم‌های مالی شامل حسابداری صدور سند، دریافت و پرداخت، حسابداری صنعتی و بودجه.

- سیستم‌های اداری شامل پرسنلی و حقوق و دستمزد.

- سیستم‌های بازارگانی شامل فروش، صادرات، تدارکات، سفارشات و انبار.

نتیجه بررسی‌های و مطالعات، نشانگر آن بود که در موسیاتی که به صورت دسته‌ای تولید می‌کنند سیستم‌های فوق از شباهت زیادی برخوردارند.

* با توجه به ابعاد این موسسات و حجم اطلاعات سیستم عامل شبکه «NOVELL» و نرم‌افزار SQL «NETWARE SQL» به عنوان بستر نرم‌افزار انتخاب شد که علاوه بر قیمت نازلت، از معماری پیشرفته خادم / مخدوم برخوردار بود.

● مزایای سیستم جامع

از دید کلی، بکارگیری سیستم جامع کلیه مزایای روش‌های گذشته را با پرهیز از معایب آنها در خود جمع کرده است که به آن اشاره می‌گردد:

* سیستم جامع مشابه بسته‌های نرم‌افزاری به سرعت در دسترس قرار می‌گیرند چراکه در واقع باشد به نوعی نرم‌افزار آماده به حساب آیند.

خلاصه

در حالی که مجموعه شرایط، بکارگیری سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت MIS را به سازمانها و موسسات تحمیل می‌کند، چه راهی پیش‌روی مدیران است؟

در این نوشتار، بکارگیری سیستم جامع برای سازمانهای با ابعاد بزرگ توصیه شده است. چرا که سیستم جامع در مقایسه با سایر روشها مانند بکارگیری بسته‌های نرم‌افزاری یا اجرای پروژه‌های اتوسماسیون و یا جرایر اطلاعاتی، روشی است کوتاه، ارزان و مطمئن. در سیستم جامع، نیازهای عمومی سازمان مورد توجه قرار گرفته، در عین حال نیازهای اختصاصی نیز در مدت زمان کوتاه و با هزینه‌ای کم قابل ارضاء می‌باشد. اگر برای سازمانی، سیستم جامع وجود داشته باشد، بدون تردید باید توسط مدیران مفهوم شمرده شده و بکار گرفته شود. □

آقای محمد ظاهری

لیسانس مهندسی برق از دانشگاه تهران، فوق لیسانس مدیریت و برنامه‌ریزی سیستم‌ها از دانشگاه صنعتی شریف، مدیر عامل شرکت نرم‌افزاری سندپرداز (مجری پروژه‌های سیستم جامع)

* با کمک شرکت «سندپرداز»، موسسه تولیدی موربدبخت اقدام به تاسیس واحد انفورماتیک کرد که پرسنل آن از آموزش کافی در ارتباط با کلیت سیستم‌ها و ابزار توسعه برخوردار بودند.

* با آماده بودن سیستم‌های مکانیزه و تشکیل واحد انفورماتیک، اقدام بعدی نصب و راهاندازی سیستم‌ها بود. به این منظور با توجه به میزان وابستگی سیستم‌ها با یکدیگر و ضرورت جذب تدریجی مجموعه سیستم جامع، ترتیب خاصی جهت نصب و راهاندازی این سیستم‌ها اتخاذ گردید. جذب تدریجی سیستم‌ها به موسسه تولیدی موربدبخت این امکان را داد تا فضای

این انتخاب مبتنی بر ملاحظات اقتصادی و فنی انجام گرفت که توجیه آن از حوصله این نوشتار خارج است.

* توسعه نرم‌افزار با بزرگ شدن ابعاد آنرمه صورت مضاعف بغرنج می‌شود، چراکه حجم موجودیت‌ها به شدت افزایش می‌یابد و حجم ارتباطات بین آنها و تعریف ارجاعات به طور سراسم‌آوری زیاد می‌گردد. لذا طراحی سیستم جامع، اصولاً جز با روش‌های اصولی و استاندارد غیرممکن است،خصوصاً اگر به این موضوع ملاحظات مربوط به دوره نگهداری و بهبود سیستم‌ها نیز اضافه شود.

تشکیلاتی لازم را فراهم آورد، خصوصاً آنکه سیستم‌های مالی زودتر از بقیه بکار گرفته شدند و این موضوع راه بهره‌برداری از سایر سیستم‌ها را هموار ساخت.

* با توجه به پیچیدگی‌های موجود در بکارگیری سیستم جامع و به منظور غلبه بر مقاومت‌های سازمانی، شرکت «سندپرداز» با عقد توافقنامه‌های مسئولیت بهره‌برداری از سیستم‌ها را در یک دوره زمانی یک ماهه بر عهد گرفت و تضمین کرد که با همکاری پرسنل موسسه تولیدی، هیچ خللی در فعالیت‌های جاری موسسه بوجود نیاید. این اقدام امکان هرگونه بهانه‌گیری را ازین برد و با کمترین اصطکاک سیستم‌های مکانیزه بکار گرفته شدند.

* با این کار موسسه تولیدی موربدبخت قادر گردید ظرف کمتر از ۴ ماه یک سیستم یکپارچه اطلاعاتی مشکل از مجموعه مناسبی از سیستم‌های مالی و اداری را واجد گردد.

به همین جهت استاندارد SSADM که یک استاندارد جهانی در آنالیز و طراحی سیستم‌های اطلاعاتی است مورد استفاده قرار گرفت و طی یک دوره ۲ ساله سیستم جامع سندپرداز توسعه یافت.

* با عرضه سیستم جامع سندپرداز، برخی موسسات تولیدی جهت بکارگیری آن مراجعته کردند که در مرحله اول نیازهای اطلاعاتی ایشان توسط کارشناسان شرکت موردمطالعه قرار گرفت و به موازات آن کاربران سیستم نیز، سیستم جامع را موربدبررسی قرار دادند تا به این سوال پاسخ گویند که آیا سیستم جامع در مجموع جوابگوی نیازهای عمومی موسسه مزبور هست و اگر نیاز اختصاصی برای آن موسسه وجود دارد، سیستم جامع منطبق با آن نیازها می‌تواند تغییر یابد.

با مشیت بودن پاسخ سوالات فوق و اعمال تغییرات موردنظر، سیستم جامع جهت بهره‌برداری موسسه تولیدی موردنظر آماده گردید.